

obchodu, sepsané šosákem A. Andersonem. Zde se jako nejvyšší triumf anglické státnické moudrosti vytrubuje, že si Anglie při uzavření utrechtského míru vynutila na Španělsku podle smlouvy asiento [smlouva o obchodu s otroky] výsadu, že směla ve španělských državách v Americe prodávat otroky nakoupené v Africe, zatím co dosud obchod s otroky byl dovolen jen mezi Afrikou a anglickou Západní Indií. Anglie dostala právo dodávat do španělské Ameriky až do roku 1743 4800 černochů ročně. Tím zároveň dostalo britské podloudnictví oficiální štít. Liverpool vyrostl na základě obchodu s otroky. Tento obchod tvoří jeho metodu původní akumulace. A až dodnes zůstala liverpoolská „honorace“ Pindarem obchodu s otroky, který prý — srovnej citovaný spis dra Aikina z roku 1795 — „proměňuje ducha komerční podnikavosti v náruživost, vytváří slavné námořníky a vynáší ohromné peníze“. Liverpool zaměstnával roku 1730 obchodem s otroky 15 lodí, roku 1751 53, roku 1760 74, roku 1770 96 a roku 1792 132 lodí.

Zatím co v Anglii bavlnářský průmysl zavedl otroctví dětí, dal současně ve Spojených státech podnět k přeměně dosud více či méně patriarchálního otrokářského hospodářství v komerční systém vykořisťování. Vůbec potřebovalo zastřené otroctví námezdních dělníků v Evropě jako piedestal nezastřené otroctví v Novém světě.²⁴⁷

Tantae molis erat [tolik námahy stálo] vytvořit podmínky, aby mohly volně působit „věčné přírodní zákony“ kapitalistického výrobního způsobu, dokončit proces oddělení dělníků od jejich pracovních prostředků a skutečně také prodána jako část jmění, partie — smím-li užít tohoto výrazu — továrních dětí. Před dvěma roky (1813) byl před King's Bench [soudem královské stolice — vyšším soudním dvorem] projednáván odporný případ. Šlo o skupinu hochů. Jedna londýnská farnost je postoupila jakémusi továrníkovi, který je zase postoupil jinému. Nakonec je našlo několik lidumilů ve stavu úplného vyčerpání hladem (absolute famine). O jiném případě, ještě hnusnějším, se dověděl jako člen parlamentárního vyšetřovacího výboru. Před několika lety uzavřela jedna londýnská farnost s jakýmsi továrníkem z Lancashiru smlouvu, podle níž se továrník zavazuje v zakoupených dětských partiích odebrat na 20 zdravých dětí jednoho idiota.²⁴⁸

²⁴⁷ Roku 1790 připadalo v anglické Západní Indii 10 otroků na 1 svobodného, ve francouzské Indii 14 na jednoho, v holandské 23 na jednoho. (*Henry Brougham: „An Inquiry into the Colonial Policy of the European Powers“*. Edinburgh 1803, sv. II, str. 74.)

ních prostředků, na jednom pólu proměnit společenské výrobní a životní prostředky v kapitál, na opačném pólu proměnit masu lidu v námezdní dělníky, svobodné „pracující chudáky“, toto veledílo moderních dějin.²⁴⁹ Přicházejí-li podle slov Augierových peníze „na svět s krvavými skvrnami na jedné tváři“,²⁴⁹ tu z novorozeného kapitálu prýští krev a špína ze všech pórů, od hlavy až k patě.²⁵⁰

7. DĚJINNÁ TENDENCE KAPITALISTICKÉ AKUMULACE

V čem tedy záleží původní akumulace kapitálu, t. j. jeho historická geneze? Pokud není přímou přeměnou otroků a nevolníků v námezdní dělníky, tedy pouhou změnou formy, znamená jen vyvlastnění bezprostředních výrobců, t. j. rozklad soukromého vlastnictví, založeného na vlastní práci.

Soukromé vlastnictví, jako protiklad společenského, kolektivního

²⁴⁸ Výraz „labouring poor“ [„pracující chudák“] se vyskytuje v anglickém zákonodárství od té chvíle, kdy třída námezdních dělníků nabyvá značnějších rozměrů. „Labouring poor“ [„pracující chudáci“] se tu kladou jednak proti „idle poor“ [„zahálejícím chudákům“], žebrákům atd., jednak proti dělníkům, kteří ještě nejsou úplně oškubáni, nýbrž ještě vlastní své pracovní prostředky. Ze zákonodárství přešel výraz „labouring poor“ do politické ekonomie, kde se ho užívá, počínaje Culpeperem, J. Childem atd. až po A. Smitha a Edena. Podle toho lze posoudit bonne foi [dobrou vůli] Edmunda Burka, tohoto „execrable political cantmonger“ [„odporného politického pokrytce“], prohlašuje-li výraz „labouring poor“ za „execrable political cant“ [„odporné politické pokrytectví“]. Tento sykofant, který si v žoldu anglické oligarchie hrál na romantika vůči francouzské revoluci, stejně jako na začátku zmatků v Americe si hrál v žoldu severoamerických kolonií na liberála vůči anglické oligarchii, byl ve skutečnosti prachobyčejný buržoa: „Zákony obchodu jsou zákony přírody, a tudíž zákony boží.“ (*E. Burke: „Thoughts and Details on Scarcity“*, str. 31, 32.) Není divu, že věren zákonům boha a přírody prodával sám sebe vždy na nejvýhodnějším trhu! Velmi dobrou charakteristiku tohoto Edmunda Burka v období jeho liberální ničení možno najít ve spisech Rev. Tuckera. Tucker byl páter a tory, ale jinak slušný člověk a zdatný ekonom. Uvážíme-li nestydatou bezcharakternost, která dnes panuje v politické ekonomii a zbožně podporuje víru v „zákony obchodu“, je nutné znovu a znovu pranýřovat takové Burky, kteří se od svých následovníků liší jen jedinou věcí — talentem!

²⁴⁹ *Marie Augier: „Du Crédit Public“*.

²⁵⁰ „Kapitál,“ praví „Quarterly Reviewer“, „se vyhýbá křiku a hádkám

ho vlastnictví, existuje jen tam, kde pracovní prostředky a vnější pracovní podmínky náleží soukromým osobám. Podle toho však, zda tyto soukromé osoby jsou dělníky nebo nedělníky, mění se i charakter soukromého vlastnictví samého. Nescetné odstíny soukromého vlastnictví, jež se jeví našemu zraku, zrcadlí jen přechodné stavy, které leží mezi oběma těmito extrémy.

Pracovníkovo soukromé vlastnictví výrobních prostředků je základ malovýroby a malovýroba tvoří nutnou podmínku pro rozvoj společenské výroby a svobodné individuality pracovníka samého. Ovšem tento výrobní způsob se vyskytuje v otrokářském i v nevolnickém řádu a za jiných forem osobní závislosti. Avšak dosahuje plného rozkvětu, rozvíjí celou svou energii, nabývá adekvátní klasické formy jen tam, kde pracovník je svobodným soukromým vlastníkem svých pracovních podmínek, používaných jím samým, rolník pole, které obdělává, řemeslník nástroje, na který hraje jako virtuos.

Tento výrobní způsob předpokládá rozdrobení půdy a ostatních výrobních prostředků. Vylučuje jak koncentraci výrobních prostředků, tak i kooperaci, dělbu práce uvnitř téhož výrobního procesu, společenské ovládnutí a řízení přírody, svobodný rozvoj společenských výrobních sil. Snáší se jen s úzkými tradičními mezemi výroby a společnosti. Chtít je učinit věčnými znamenalo by, jak správně praví Pecqueur, „dekretovat všeobecnou prostřednost“. Ale na určitém stupni vývoje vytváří tento výrobní způsob sám materiální prostředky svého vlastního zničení. Od této chvíle se v lůně společnosti začínají probouzet síly a vášně, které se cítí spoutány tímto výrobním způsobem. Ten musí být zničen a je ničen. Jeho ničení, přeměna individuálních a rozptýlených výrobních prostředků ve společensky koncentrované výrobní prostředky, tedy přeměna trpasličího vlastnictví mnoha lidí v obrovité vlastnictví mála

a je bázlivé povahy. To je pravda, ale není to celá pravda. Kapitál má strach z nedostatku zisku nebo velmi malého zisku, jako příroda má strach z prázdna. Má-li kapitál dostatečný zisk, nabývá odvahy. Stačí zajistit deset procent, a možno ho použít všude; při 20 procentech se stává živým; při 50 procentech dá přímo v sázku vaz; při 100 procentech rozdupe všechny lidské zákony; při 300 procentech není zločinu, jehož by se neodvážil, třeba by mu hrozila šibenice. Budou-li křik a hádky vynášet zisk, bude je kapitál podněcovat. Důkaz: podlounictví a obchod s otroky.“ (T. J. Dunning: „Trades' Unions etc.“, str. 35, 36.)

lidí, tudíž vyvlastnění půdy, životních prostředků a pracovních nástrojů velké masy lidu, toto strašné a svízelné vyvlastnění lidové masy tvoří prolog k dějinám kapitálu. Obsahuje celou řadu násilných metod, z nichž jsme vylíčili jen ty nejdůležitější, které tvořily epochu jako metody původní akumulace. Vyvlastnění bezprostředních výrobců se provádí s nejbezohlednějším vandalismem a pod tlakem nejpodlejších, nejspinavějších, nejmalichernějších a nejběsilějších vášní. Soukromé vlastnictví, získané prací vlastníka, založené takřka na srůstání jednotlivého, nezávislého pracovníka s jeho pracovními nástroji a prostředky, je zatlačováno kapitalistickým soukromým vlastnictvím, které spočívá na vykořisťování cizí, formálně však svobodné pracovní síly.²⁵¹

Jakmile tento proces přeměny dostatečně rozložil starou společnost do hloubky i do šířky, jakmile jsou už dělníci přeměněni v proletáře, jejich pracovní podmínky v kapitál, jakmile kapitalistický výrobní způsob stojí na vlastních nohou, pak další zespolečnění práce, další přeměna půdy a jiných výrobních prostředků ve společensky vykořisťované, tedy společné výrobní prostředky, a s tím spojené další vyvlastňování soukromých vlastníků nabývá nové formy. Nyní již nejde o to, aby byl vyvlastněn dělník, který samostatně hospodaří, nýbrž kapitalista, který vykořisťuje mnoho dělníků.

Toto vyvlastňování se uskutečňuje hrou zákonů, imanentních kapitalistické výrobě samé, centralisací kapitálů. Jeden kapitalista ubíjí mnoho kapitalistů. Ruku v ruce s touto centralisací čili vyvlastňováním mnoha kapitalistů několika málo kapitalisty se rozvíjí ve stále rostoucím měřítku kooperativní forma pracovního procesu, vědomé technické používání vědy, plánovitě vykořisťování země, přeměna pracovních prostředků v takové pracovní prostředky, kterých lze používat jen společně, zhospodárnění všech výrobních prostředků tím, že se jich užívá jako výrobních prostředků kombinované společenské práce, zatažení všech národů do sítě světového trhu, a tím mezinárodní charakter kapitalistického režimu. Zatím co stále klesá počet magnátů kapitálu, kteří usurpují a monopolisují

²⁵¹ „Vstoupili jsme do úplně nového společenského řádu... snažíme se oddělit každý druh vlastnictví od každého druhu práce.“ (Sismondí: „Nouveaux Principes de l'Economie Politique“, sv. II, str. 434.)

všechny výhody tohoto procesu přeměny, vzrůstá masa bídy, útlaku, poroby, degenerace, vykořisťování, ale zároveň vzrůstá i rozhořčení stále rostoucí dělnické třídy, která se školí, sdružuje a organizuje mechanismem kapitalistického výrobního procesu samého. Monopol kapitálu se stává okovem výrobního způsobu, který spolu s ním a pod jeho ochranou vyrostl. Centralisace výrobních prostředků a zespolečnění práce dosahují bodu, kdy se jim kapitalistický obal stává nesnesitelným. Obal puká. Odbíjí hodina kapitalistického soukromého vlastnictví. Vyvlastňovatelé jsou vyvlastňováni.

Kapitalistický způsob přivlastňování, vyplývající z kapitalistického výrobního způsobu, tedy i kapitalistické soukromé vlastnictví, je první negací individuálního vlastnictví, založeného na vlastní práci. Avšak kapitalistická výroba plodí s nutností přírodně historického procesu svou vlastní negaci. Je to negace negace. Ta znovu vytváří individuální vlastnictví, ale na základě vymožeností kapitalistické éry — kooperace svobodných pracovníků a jejich pospolné držby půdy a jimi vyrobených výrobních prostředků.

Přeměna rozptýleného soukromého vlastnictví jednotlivců, založeného na vlastní práci, v kapitalistické vlastnictví je ovšem proces nepoměrně zdoluhavější, svízelnější a obtížnější než přeměna kapitalistického soukromého vlastnictví, fakticky už založeného na společenském výrobním procesu, ve společenské vlastnictví. Tam šlo o vyvlastnění lidové masy několika málo usurpátorů, zde jde o vyvlastnění několika málo usurpátorů lidovou masou.²⁵²

²⁵² „Pokrok průmyslu, jehož bezděčným a povolným nositelem je buržoasie, nahrazuje roztržitost dělníků, způsobenou konkurencí, tak, že je revolučně sjednocuje sdružováním. Rozvojem velkého průmyslu je tedy buržoasii pod nohama podemílán sám základ, na němž vyrábí a přivlastňuje si výrobky. Buržoasie produkuje především své vlastní hrobaře. Její zánik a vítězství proletariátu jsou stejně nevyhnutelné... Ze všech tříd, které dnes stojí proti buržoasii, je skutečně revoluční třídou pouze proletariát. Ostatní třídy upadají a zanikají s vývojem velkého průmyslu, proletariát je však jeho nejvlastnějším produktem. Střední vrstvy: malý průmyslník, malý obchodník, řemeslník a rolník — ti všichni bojují proti buržoasii, aby zachránili před zánikem svou existenci jako střední stavy. Nejsou tedy revoluční, nýbrž konservativní. A nejen to: jsou reakční, snaží se otočit kolo dějin nazpět.“ (Karel Marx a Bedřich Engels: „Manifest der Kommunistischen Partei“. Londýn 1848, str. 11, 9. [„Manifest komunistické strany“, 1951, str. 33, 30–31.])

MODERNÍ THEORIE KOLONISACE²⁵³

Politická ekonomie zásadně zaměřuje dva velmi odlišné druhy soukromého vlastnictví, z nichž jeden je založen na vlastní práci výrobce, druhý na vykořisťování cizí práce. Zapomíná, že druhý druh nejen tvoří přímý protiklad prvního, nýbrž i roste pouze na jeho hrobě.

Na západě Evropy, v rodišti politické ekonomie, je proces původní akumulace více méně dokončen. Kapitalistický režim si tu buď přímo podrobil celou národní výrobu, anebo tam, kde jsou poměry méně vyvinuté, alespoň nepřímo kontroluje společenské vrstvy, patřící k zastaralému způsobu výroby, které ještě existují dál vedle něho a upadají. Tento hotový svět kapitálu měří ekonom právními a vlastnickými představami předkapitalistického světa s tím úzkostlivější horlivostí a tím větším dojetím, čím nápadněji se fakta nesrovnávají s jeho ideologií.

Jinak je tomu v koloniích. Kapitalistický režim tam na každém kroku naráží na překážky se strany výrobce, který jako vlastník svých pracovních podmínek obohacuje svou prací sám sebe, a ne kapitalistu. Rozpor těchto dvou diametrálně protikladných ekonomických systémů se tu prakticky projevuje v jejich boji. Jestliže za zády kapitalisty stojí moc jeho mateřské země, snaží se násilně odstranit způsob výroby a přivlastňování, založený na vlastní práci. Tytéž zájmy, které nutí ekonomu, sykofanta kapitálu, k tomu, aby v mateřské zemi theoreticky odůvodňoval totožnost kapitalistického výrobního způsobu s jeho pravým opakem, tytéž zájmy ho žcnou zde „to make a clean breast of it“ [k tomu, „aby ulevil svému svědomí“] a aby hlasitě vyhlásil protikladnost obou výrobních způsobů. Za tím účelem dokazuje, že rozvoj společenské produktivní síly práce — kooperace, dělba práce, užívání strojů ve velkém atd. — je nemožný bez vyvlastnění dělníků a bez příslušné přeměny

²⁵³ Jde tu o skutečné kolonie, panenskou půdu, která je osidlována svobodnými přistěhovalci. Spojené státy jsou v ekonomickém smyslu stále ještě kolonií Evropy. Patří sem ostatně také takové staré osady, kde zrušení otroctví přivedlo úplný převrat poměrů.